

BOBUR SHE'RIYATIDA HIJRON TIMSOLI

Ziyataliyeva Asalxon Qobiljon qizi

Farg'ona davlat universiteti

Filologiya fakulteti o'zbek tili yo'nalish

i 3-bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Zahiriddin Muhammad Bobur she'riyatida hijron mavzusining badiiy talqini tahlil etiladi. Bobur lirikasida ayriliq, sog'inch, visol istagi hamda ruhiy kechinmalar qanday obrazlar orqali ifodalangani ilmiy asosda yoritiladi. Shuningdek, shoirning hayotiy taqdiridagi hijron kechinmalari – Vatanga sog'inch, yor visoliga intilish va ruhiy iztiroblar uning g'azal va ruboiylarida qanday badiiy vositalar bilan namoyon bo'lishi o'rganiladi. Maqolada hijron timsolining ramziy ma'nolari, lirik qahramon ruhiyatini ochishdagi o'rni hamda Bobur poetikasining o'ziga xos xususiyatlari tahliliy yondashuv asosida yoritilgan.

Kalit so'zlar : hijron, g'urbat, yor, firoq ,ruh, judolik.

Har bir shoir o'z his hayajoni va kechinmalarini jonli va yorqin tarzda aks ettirish uchun ranglarga ham asoslanadi. Talantli shoir ta'bir joiz bo'lsa, ranglarni gapirtiradi aytmoqchi bo'lgan fikr boqacha manzara kasb etadi. Ma'lumki, Sharq she'riyatida ishq mavzui ko'p hollarda bevosita hijron va ayriliq motivi orqali tasvirlanadi. Bu holat Bobur she'riyati uchun ham xosdir. Bobur faqat an'anaviy oshiqlikda emas, inson va shohlikda ham hijron shoiri. Uning ko'nglida yordan judolik hislari bilan elu yurtdan ayriliq his tuyg'ulari uyg'unlashib ketgan. Shuning uchun uning g'azal va ruboiylarda Hijron poetik obraz darajasiga ko'tarilgan. Hatto shaxslantirilgan.

Boburning hasbi holidan puxta xabardor bo'laman degan kishi avvalo shoirning hijron va g'urbat xususidagi she'rlarni atroflicha mushohada qilmog'i kerak. Boburning asosiy g'animi va uni doimiy ravishda qiynovchi shafqatsiz muxolifi hijron.

Yordan judolik, yaqinlardan, molu davlatdan ayrilish albatta og‘ir. Biroq hijronning eng azobli, eng og‘iqlisi vatandan yiroqlik. Bunda xususan yurtga qayta olmaslik tuyg‘usi chinakam qiynoqqa aylanadi. Shu boisdan shoir olis Hindistonda turib ayriliq azoblarini tortar ekan, tassavvurida “jon qushi” Hijron qafasida bo‘g‘ilib, g‘urbat “aziz umrni” soat sayin kemirayotganday bo‘ladi.

Hijron qafasida jon qushi ram qiladur,

G‘urbat bu aziz umrni kam qiladur.

Ne nav’ bitay firoqu g‘urbat sharhin —

Kim, ko‘z yoshi nomaning yuzin nam qiladur.

Haqiqatda ham “firoqu g‘urbat”ni sharhlash, sharhlaganda ham uni nihoyasiga yetkazish mumkin emas. Mana shunda shoirga go‘yo rang yordamga keladi. U o‘zining holini sarg‘aygan xazon yaprog‘idan farqlamay qoladi.

Xazon yaprog‘i yanglig‘ gul yuzung hajrida sarg‘ardim,

Ko‘rub rahm aylagil, ey lola rux, bu chehrai zardim...

Adabiyotshunos Ibrohim Haqqul ushbu matla’ bilan boshlanadigan g‘azalni – manzara g‘azal, unda go‘yo ikki yaratuvchi-ikki suvratkash ishtirok qiladi: biri – tabiat, ikkinchisi – shoir, deydi. Chindan ham shunday. Bu “Xazon yaprog‘i” iborasi alohida olinganda ham lirik qahramon ahvolini sharhlaydi. Zotan, hijron dardi u tufayli uning chehrasi sarg‘ayganki, qismati ham “xazon yaprog‘i”ga o‘xshash. Ayni paytda buni yorning gul yuzi, lola kabi gulgun chehrasi bo‘rttirib namoyon etadi. Bu o‘rinda boshqa bir jihatni ham e‘tibordan chetda qoldirmaslik kerak. Chunki Boburda kuz fasli, ayniqsa, xazonrezlik manzaralariga qandaydir bir oshuftalik bo‘lgan.

“Boburnoma”da ushbu fikrni tasdiqlaydigan ko‘plab qayd va ifodalar mavjud. Masalan: “Bog‘i Vafog‘a se bargazor, anor daraxtlari sap-sarig‘ xushrang xazon bo‘lubtur”; “Dushanba kuni xazon sayrig‘a Istalifg‘a borildi”; “...Istarg‘achda bir yaxshi xazonliq bog‘da tushub, suhbat tutuldi” va hakazo. Demak, xazon va sariq rangning Bobur

she'rlaridan keng o'rin egallashiga tabiat ham ta'sir ko'rsatgan. G'azalning navbatdagi baytini o'qiymiz:

Sen, ey gul, qo'ymading sarkashligingni sarvdek hargiz,

Ayog'ingg'a tushub bargi xazondek muncha yolbordim.

Xazon yaprog'i–daraxtdan uzilgan yaproq. Ma'shuqa gulga o'xshasa–da, uning “sarkashligi” qaddi raso sarv kabidir. Oshiq sarv daraxti tagiga tushgan bargdek yor oyog'iga bosh urib yolvoradi.

Boburning vatan sog'inchi bilan bog'liq she'rlari esa, ayniqsa, diqqatga sazovordir. U yurtini tark etish, Hindistonda begona yurtda yashash va Andijonning sog'inchi haqida ko'plab g'azallar yaratgan. Bu she'rlarda u faqat shaxsiy kechinmalarini emas, balki vatandan judo bo'lgan har bir insonning dardini ifoda etadi. Shoir tabiat tasvirlari orqali o'z hissiyotlarini jonlantirib, o'quvchiga yetkazadi. Masalan, uning Hindistonda yozilgan g'azallaridan birida shunday misralar bor:

Ey alarkim, bu Hind kishvaridin

Bordingiz anglab o'zga ranju alam.

Kobul-u xush havosini sog'inib

Hinddin garm bordingiz ul dam

Ko'rdingiz, topdingiz ekin anda

Bu misralarda shoir Hindistonga borish orqali boshidan o'tkazgan qiyinchiliklarini, g'amtashvishlarini tasvirlaydi. Shoir uchun Hindiston nafaqat siyosiy faoliyat yuritish joyi, balki g'urbat va hijron ramzi sifatida ham namoyon bo'lgan. U yerda turib o'z vatanining so'lim tabiatini, xushhavo shaharlarini sog'ingan. Aslida hindiston tabiati ham go'zal go'shalardan biri edi, ammo shoir uchun o'z vatani tuprog'i qimmatlidir.

Xulosa qilib aytganda, Zahiriddin Muhammad Boburning she'riy merosi o'zbek mumtoz adabiyotida inson ruhiyati va ichki kechinmalarining badiiy in'ikosini ifodalashda alohida o'rin egallaydi. „Qadar “ deb atalmish taqdir charxpalagi Boburni Andijondan

Hindistonga shohlik darajasiga olib bordi. ijodining bosh mavzusi bo'lmish hijron mavzusiga asosiy tayanch vazifasini bajardi. Uning she'riyatida hijron mavzusi yurt va yor obrazlari orqali qorishgan holda o'zining eng go'zal tasvirini yarata oldi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. H. XX asr o'zbek adabiyotshunosligi. –Toshkent: Sharq yulduzi, 1995. –B. 248.
2. Ruboiy gulshani. – Toshkent: O'zbekiston, 2010. –66 b.
3. Бобурнома. – Тошкент, 1960; Б.Валихўжаев.
4. Xosiyat Bekmirzayeva. Bobur va ijodi haqida maqolalar.
5. www.kh-davron.uz